

С.В. Гадецька, Н.П. Погореленко, Д.С. Пилипчук

Харківський інститут банківської справи УБС НБУ, Київ

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ПРОВЕДЕННЯ АНАЛІЗУ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

У роботі розглянуто поняття «ефективності діяльності банківських установ» як основа їх якісного функціонування, акцентовано увагу на аналізі основних показників ефективності банківської діяльності. Засобами детермінованого факторного аналізу виконано аналіз діяльності окремих українських банків (представників кожної групи за класифікацією Національного банку України) з наступним порівнянням отриманих результатів з аналогічними показниками банківської системи України в цілому.

Ключові слова: банки, аналіз, рентабельність, ефективність.

Постановка проблеми

Проблема ефективності є вкрай актуальною як для банківської системи в цілому, так і для її структуроутворюючих елементів – банківських установ. Це пов'язано з тим, що за останні роки функціонування система зазнала суттєвих змін, пов'язаних з фінансово-економічною кризою, а також з численними заходами світової спільноти, спрямованими на його подолання.

Механізми ефективності банківських систем мають базуватися на відповідній концепції фінансової стабільності, яка включає в себе стабільність усіх секторів економіки та відображає системний характер сучасних економічних процесів. При цьому, забезпечення фінансової стабільності передбачає стабільність не тільки банків і небанківських фінансових посередників, фінансових ринків і платіжної інфраструктури, а всієї фінансової системи держави. Особливо слід відмітити, що фінансова стабільність – це не одномоментний стан фінансової системи, а багатогранна якісна характеристика її здатності стабільно та ефективно функціонувати упродовж тривалого часу [1].

Зважаючи на те, що ефективність є багатокомпонентною системною характеристикою, вона повинна відображати всі сторони функціонування банківських систем. Тому, на нашу думку, актуальність обраного напрямку дослідження визначається необхідністю відповідних досліджень щодо обраних показників, з наступним вивченням впливу окремих факторів на зміну результативного показника, для розробки відповідних практичних рекомендацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питання аналізу та визначення поточного стану функціонування, розкриття дієвості банківської системи займають провідне місце у дослідженнях різних науковців. Так, зокрема:

Карчева Г.Т. розглядає ефективність як якісну характеристику не тільки функціонування, а й розвитку банківських систем, процесів і явищ, а також показник її інтенсивного росту і стабільного розвитку. У якості способів її розрахунку пропонує використовувати показники ROA, ROE, чисту процентну маржу, чистий спред [1].

Толчин К. В. розкриває ефективність як соціально-економічну категорію, яка показує вплив способів організації праці учасників процесу на рівень результатів, які ними досягаються. Показники для розрахунку – ROA та ROE [2].

Коваленко В. В. розкриває питання ефективності через інтегральне поняття, яке комплексно характеризує банківську діяльність і вимірюється співвідношенням певних показників. Пропонує розраховувати за допомогою показників ROA, ROE, чистої процентної маржі, чистого спреду [3].

Mouzas S. пропонує розуміти ефективність як поняття, що характеризує загальний стан організації, включаючи фінансові та нефінансові параметри, досягнутий рівень розвитку та перспективи. Показники для розрахунку в роботі не наводяться [4].

Єрмоленко С. Я., Єрмоленко В. І. зосереджують увагу на тому, що ефективність - відношення між метою і результатом, опосередковане матеріальними і нематеріальними цінностями. Показники розрахунку в роботі також не наводяться [5].

Фітас Н.Ю. говорить, що ефективність - це якісно-кількісна характеристика, що відображає здатність досягнення певної мети при оптимальному співвідношенні використаних ресурсів і отриманих результатів за умови врахування всіх факторів впливу та альтернативних сценаріїв. При цьому показники розрахунку показника в роботі відсутні [6].

Ячменьова В.М. розуміє під поняттям ефективності категорію управлінського характеру, яка відображає, перш за все, ступінь досягнення намічених цілей і є співвідношенням результату з цілями або

результату з витратами на його отримання за певний період часу. Аналітичний вигляд показників не розглядається [7].

Друкер П., у свою чергу, наводить узагальнене, класичне визначення ефективності як наслідку того, що «правильно створюються потрібні речі» [8].

За Грішновою О.А. ефективність – це загальна результативність людської діяльності, яка відображає співвідношення одержаного корисного результату та обсягу витрачених на це ресурсів [9].

Ефективність за Мочерним С.В. – це здатність принести ефект процесу, який визначається як відношення результату до витрат, що його забезпечили; при цьому не зазначаються конкретні показники для розрахунку [10].

Аналіз змісту поняття «ефективність» в основних досліджених наукових працях дозволив прийти до висновку, що автори дещо по-різному трактують як його зміст, так і способи визначення. При цьому, хотілося б відзначити, що в якості способів розрахунку спостерігається загальний підхід, який і був обраний нами в якості об'єкта і бази дослідження для проведення відповідних розрахунків.

Таким чином, метою даної роботи є розгляд поняття ефективності діяльності банківських установ як основи їх якісного функціонування, та аналізі основних показників ефективності банківської діяльності за допомогою засобів детермінованого факторного аналізу для окремих українських банків (представників кожної групи за класифікацією Національного банку України), а також виявлення основних факторів, що впливають на їх величину і динаміку.

Результати

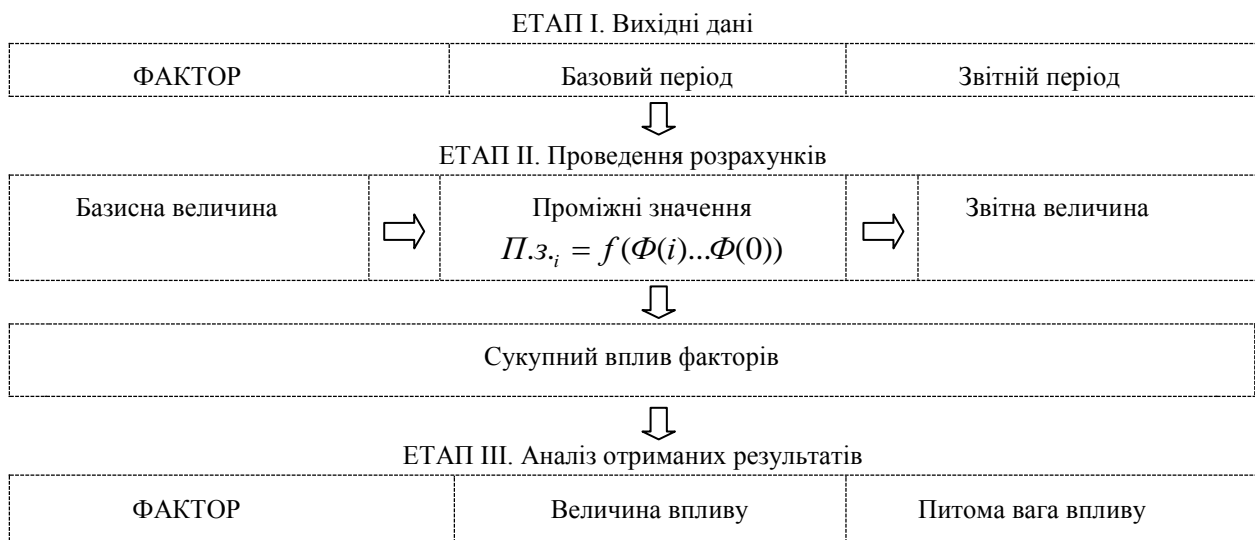
Ефективність банківської діяльності повинна не тільки вирішувати проблему «ризик - прибуток», а й допомагати у вирішенні таких цілей, як [1]:

- забезпечення стабільної рентабельної діяльності;
- підтримка на достатньому рівні ліквідності;
- забезпечення надійності (мінімізація ризиків).

І це – за умови забезпечення належного виконання функцій (покладених на банківську систему), стабільного розвитку (відповідно до поставлених цілей) і високої конкурентоспроможності.

Основним кількісним методом дослідження було обрано детермінований факторний аналіз, а саме – метод ланцюгових підстановок.

На рис. 1 наведено підхід, який був використаний в даному дослідженні.

де: $P.z._i$ - і-те проміжне значення;

$\Phi(i)$ - і-тий фактор;

$\Phi(0)$ - базисний фактор.

Рис. 1. Схема проведення факторного аналізу, використаного в дослідженні

Для наочності нами були довільно обрані по 1 банку з I (ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК»), II (ПАТ «КРЕДІ АГРИКОЛЬ БАНК»), III (ПАТ «ПЛАТИНУМ БАНК»), IV (АБ «ЕКСПРЕС-БАНК») груп за класифікацією НБУ, що, звісно, обумовлено відмінностями у стратегіях розвитку і, як наслідок, - в тому числі, показниках ефективності.

Вихідні дані і результати розрахунків показника «Рентабельність активів» (табл. 1, табл. 2, рис. 2) дозволили зробити висновок, що для банків-представників I-III груп спостерігається позитивна динаміка результуючого показника за рахунок зростання чистого прибутку, тоді як для банку-представника IV групи - зменшення рентабельності за рахунок від'ємного значення величини чистого прибутку і нульового приросту активів за аналізований період. Тому для банків перших трьох груп існує необхідність збереження і збільшення наявних активів для підтримки висхідного тренда, тоді як для банку четвертої групи необхідним є збереження існуючої динаміки показників прибутковості активів і мультиплікатора капіталу при необхідності стимулювання прибутковості для збільшення рентабельності.

Вихідні дані і результати розрахунків показника «Рентабельність капіталу» (табл. 3, табл. 4, рис. 3) свідчать про те, що для банків-представників I-III груп спостерігається збільшення рентабельності за рахунок зростання прибутковості активів і збільшення мультиплікатора капіталу при наявності факту часткового зменшення кінцевого результату за рахунок скорочення показника прибутковості, тоді як для банку-представника IV групи має місце негативна динаміка результуючого показника за рахунок від'ємного значення показника прибутковості, а також нульового приросту мультиплікатора капіталу за аналізований період.

Вихідні дані і результати розрахунків показника «Чиста процентна маржа» (табл. 5, табл. 6, рис. 4) демонструють збільшення показника за рахунок

зростання величини отриманих та зменшення випланих відсотків для банків-представників I-IV груп. Разом з тим прослідковується стримування зростання кінцевого результату через скорочення показника обсягів виданих позик. Як наслідок виникає необхідність стимулювання обсягу виданих позик.

Вихідні дані і результати розрахунків показника «Чистий спред» (табл. 7, табл. 8, рис. 5) приводять до висновку про позитивну динаміку результуючого показника за рахунок зростання величини отриманих відсотків і позитивну динаміку обсягів процентних депозитів для банків-представників I-IV груп. При цьому існує певне стримування зростання кінцевого результату через скорочення фактичних обсягів наданих позик, з чого випливає нагальна необхідність стимулювання обсягу виданих позик при збереженні позитивної динаміки показників «процентні депозити» й «отримані відсотки».

Зведена інформація з отриманих результатів за розрахованими в роботі показниками наведена в табл. 9.

Частота повторів рекомендацій за розрахованими показниками ефективності дозволили узагальнити отримані висновки:

- позитивна динаміка всіх результуючих показників (ROA, ROE, чиста процентна маржа, чистий спред) для Банків 1-3;
- збільшення кінцевого результату за рахунок збільшення окремих приватних чинників (прибутковість активів, отримані відсотки, мультиплікатор капіталу та ін.) при одночасному стримуванні максимального зростання;
- необхідність підтримки існуючого позитивного тренда основних показників (чистий прибуток, прибутковість активів, видані позики тощо);
- необхідність стимулювання і підтримки на достатньому рівні відповідних факторних показників.

Таблиця 1. Вихідні дані розрахунку показника «Рентабельність активів» для банків I-IV груп (за класифікацією НБУ)

Показники, тис. грн	Банк 1 (група I)			Банк 2 (група II)			Банк 3 (група III)			Банк 4 (група IV)		
	Базовий період	Звітний період	Відхилення	Базовий період	Звітний період	Відхилення	Базовий період	Звітний період	Відхилення	Базовий період	Звітний період	Відхилення
Чистий прибуток	1382571	1732045	349474	176697	230024	53327	17068	21112	4044	4774	3077	-1697
Сукупні активи	190924454	202551282	11626828	12875723	13434645	558922	4446237	5035277	589040	2508196	2573877	65681

Таблиця 2. Результати розрахунку показника «Рентабельність активів» для банків I-IV груп (за класифікацією НБУ)

Показники	Банк 1 (група I)		Банк 2 (група II)		Банк 3 (група III)		Банк 4 (група IV)	
	Величина впливу	Питома вага впливу	Величина впливу	Питома вага впливу	Величина впливу	Питома вага впливу	Величина впливу	Питома вага впливу
Чистий прибуток	0,002	125%	0,002	133,33%	0,0009	225%	-0,0007	100%
Сукупні активи	-0,0004	-25%	-0,0004	-33,3%	-0,0005	-125%	0	0%
Разом	0,0016	100%	0,003	100%	0,0009	225%	-0,0007	100%

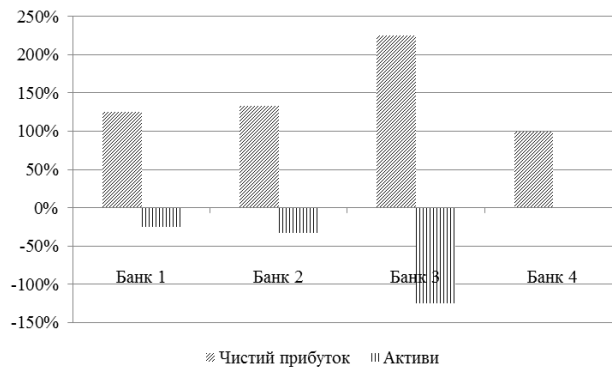

Рис. 2. Графічне зображення результатів розрахунку показника «Рентабельність активів»

Таблиця 3. Вихідні дані розрахунку показника «Рентабельність капіталу» для банків I-IV груп (за класифікацією НБУ)

Показники	Банк 1 (група I)			Банк 2 (група II)			Банк 3 (група III)			Банк 4 (група IV)		
	Базовий період	Звітний період	Відхилення	Базовий період	Звітний період	Відхилення	Базовий період	Звітний період	Відхилення	Базовий період	Звітний період	Відхилення
Прибутковість	0,114	0,091	-0,023	0,176	0,152	-0,024	0,018	0,014	-0,004	0,02	0,009	-0,011
Дох. активів	0,063	0,094	0,031	0,078	0,113	0,035	0,213	0,302	0,089	0,095	0,137	0,042
Мультиплік. кап.	9,675	10,073	0,398	8,751	8,809	0,058	11,067	12,408	1,341	5,611	5,78	0,169
Норма прибутку на капітал	0,07	0,086	0,016	0,12	0,151	0,031	0,043	0,052	0,009	0,011	0,007	-0,004

Таблиця 4. Результати розрахунку показника «Рентабельність капіталу» для банків I-IV груп (за класифікацією НБУ)

Показники	Банк 1 (група I)		Банк 2 (група II)		Банк 3 (група III)		Банк 4 (група IV)	
	Величина впливу	Питома вага впливу	Величина впливу	Питома вага впливу	Величина впливу	Питома вага впливу	Величина впливу	Питома вага впливу
Прибутковість	-0,015	-93,75%	-0,016	-51,61%	-0,01	-111,1%	-0,006	150%
Дохідність активів	0,028	175%	0,046	148,38%	0,014	155,55%	0,002	-50%
Мультиплікатор капіталу	0,003	18,75%	0,001	3,23%	0,005	55,55%	0	0
Разом	0,016	100%	0,031	100%	0,009	100%	-0,004	100%

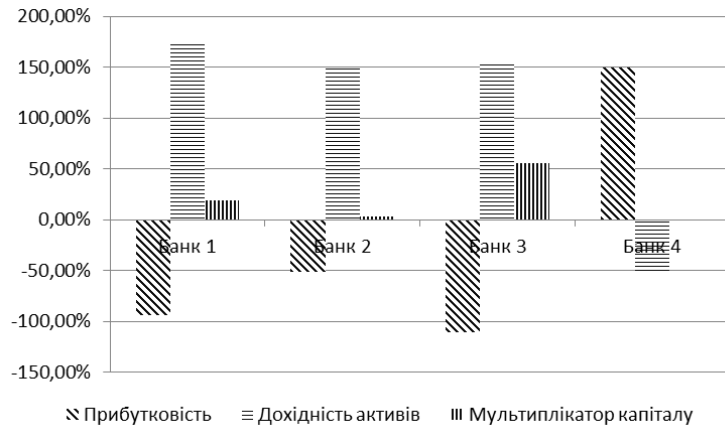

Рис. 3. Графічне зображення результатів розрахунку показника «Рентабельність капіталу»

Таблиця 5. Вихідні дані розрахунку показника «Чиста процентна маржа» для банків I-IV груп (за класифікацією НБУ)

Показники, тис. грн.	Банк 1 (група I)			Банк 2 (група II)			Банк 3 (група III)			Банк 4 (група IV)		
	Базовий період	Звітний період	Відхилення	Базовий період	Звітний період	Відхилення	Базовий період	Звітний період	Відхилення	Базовий період	Звітний період	Відхилення
Проц. дох.	10509294	16188951	5679657	763030	1157865	394835	761193	1215324	454131	165640	241794	76154
Проц. витр.	6243313	9938349	3695036	370354	536296	165942	318058	506829	188771	96132	142107	45975
Активи	190924454	202551282	11626828	12875723	13434645	558922	4446237	5035277	589040	2508196	2573877	65681

Таблиця 6. Результати розрахунку показника «Чиста процентна маржа» для банків I-IV груп (за класифікацією НБУ)

Показники	Банк 1 (група I)		Банк 2 (група II)		Банк 3 (група III)		Банк 4 (група IV)	
	Величина впливу	Питома вага впливу	Величина впливу	Питома вага впливу	Величина впливу	Питома вага впливу	Величина впливу	Питома вага впливу
Проценти отримані	2,97	345,35%	3,07	194,3%	10,21	249,02%	3,03	275,45%
Позики	-1,93	-224,42%	-1,29	-81,65%	-4,25	-103,66%	-1,83	-166,36%
Проценти виплачені	-0,18	-20,93%	-0,2	-12,65%	-1,86	-45,36%	-0,1	-9,09%
Разом	0,86	100%	1,58	100%	4,1	100%	1,1	100%

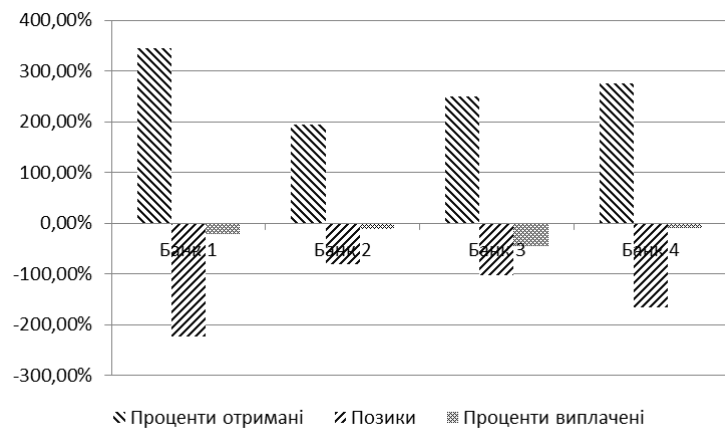

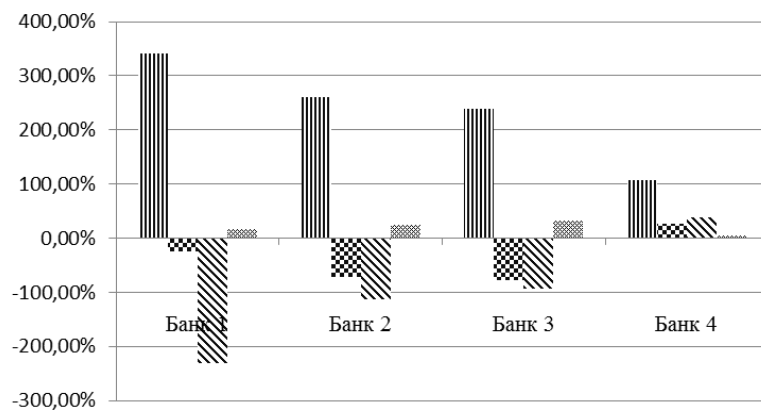
Рис. 4. Графічне зображення результатів розрахунку показника «Чиста процентна маржа»

Таблиця 7. Вихідні дані розрахунку показника «Чистий спред» для банків I-IV груп (за класифікацією НБУ)

Показники, тис. грн	Банк 1 (група I)			Банк 2 (група II)			Банк 3 (група III)			Банк 4 (група IV)		
	Базовий період	Звітний період	Відхилення	Базовий період	Звітний період	Відхилення	Базовий період	Звітний період	Відхилення	Базовий період	Звітний період	Відхилення
Проц. отримані	10509294	16188951	5679657	763030	1157865	394835	761193	1215324	454131	165640	241794	76154
Позики	125761874	129182881	3421007	9635421	10632906	997485	3397680	3869283	471603	997692	925836	-71856
Проц. виплач.	6243313	9938349	3695036	370354	536296	165942	318058	506829	188771	96132	142107	45975
Проц. депозити	120749835	123994701	3244866	9313366	9978609	665243	3606026	4145141	539115	1668495	1739338	70843

Таблиця 8. Результати розрахунку показника «Чистий спред» для банків I-IV груп (за класифікацією НБУ)

Показники	Банк 1 (група I)		Банк 2 (група II)		Банк 3 (група III)		Банк 4 (група IV)	
	Величина впливу	Питома вага впливу	Величина впливу	Питома вага впливу	Величина впливу	Питома вага впливу	Величина впливу	Питома вага впливу
Проценти отримані	4,51	341,67%	4,1	259,49%	13,37	239,18%	7,64	107,46%
Позики	-0,34	-25,77%	-1,13	-71,53%	-4,37	-78,18%	1,88	26,44%
Проценти сплачені	-3,06	-231,82%	-1,78	-112,66%	-5,24	-93,74%	-2,76	-38,82%
Процентні депозити	0,21	15,9%	0,39	24,68%	1,83	32,74%	0,35	4,92%
Разом	1,32	100%	1,58	100%	5,59	100%	7,11	100%

■ Проценти отримані ■ Позики ▨ Проценти сплачені ▩ Процентні депозити

Рис. 5. Графічне зображення результатів розрахунку показника «Чистий спред»

Висновки

Зниження ефективності діяльності на рівні банку свідчить про зниження можливостей для розвитку, підвищення чутливості до ринкових ризиків, неефективному управлінні активами і пасивами. Діяльність банків завжди повинна характеризуватися високими показниками ефективності (серед яких - не лише викладені в даному дослідженні), які в умовах високої

конкуренції забезпечити все важче. Тому, отримані результати можна вважати основою вироблення конкретних кроків і заходів, спрямованих на поліпшення показників функціонування банків, їх якісного і сталого розвитку, що, власне, і є предмет подальших наукових досліджень. Особливо – в частині результуючого впливу на показники стабільності банківської діяльності.

Таблиця 9. Зведена інформація з отриманих результатів за розрахованими в роботі показниками

Банк	Висновки та рекомендації за показниками			
	Рентабельність активів	Рентабельність капіталу	Чиста процентна маржа	Чистий спред
Банк 1 (I група)	- позитивна динаміка результуючого показника - збільшення рентабельності за рахунок зростання чистого прибутку - часткове зменшення кінцевого результату за рахунок скорочення активів	- позитивна динаміка результуючого показника - збільшення рентабельності за рахунок зростання прибутковості активів і збільшення мультиплікатора капіталу - часткове зменшення кінцевого результату за рахунок скорочення показника прибутковості	- позитивна динаміка результуючого показника - збільшення показника за рахунок зростання величини отриманих відсотків та зменшення виплачених відсотків - стримування зростання кінцевого результату за рахунок скорочення показника обсягів виданих позик	- позитивна динаміка результуючого показника - збільшення показника за рахунок зростання величини отриманих відсотків і позитивної динаміки обсягів процентних депозитів - стримування зростання кінцевого результату за рахунок скорочення показника обсягів виданих позик
Банк 2 (II група)	 - необхідність збереження і збільшення наявних активів для підтримки висхідного тренда	 - необхідність стимулювання прибутковості для збільшення рентабельності, а також збереження існуючої динаміки показників прибутковості активів і мультиплікатора капіталу	 - необхідність підтримки існуючого тренда показника отриманих відсотків - необхідність стимулювання обсягу виданих позик	 - необхідність стимулювання обсягу виданих позик при збереженні позитивної динаміки показників процентні депозити й отримані відсотки
Банк 3 (III група)	- негативна динаміка результуючого показника - зменшення рентабельності за рахунок від'ємного значення величини чистого прибутку і нульового приросту активів за аналізований період	- негативна динаміка результуючого показника - зменшення рентабельності за рахунок від'ємного значення показника прибутковості - недостатній зростання показника прибутковості активів для покриття негативного значення попереднього показника та нульовий приріст мультиплікатора капіталу за аналізований період		
Банк 4 (IV група)	 - необхідність збільшення активів і стимулювання зростання прибутковості діяльності	 - необхідність стимулювання зростання прибутковості, збільшення прибутковості активів і мультиплікатора капіталу.		

Література

1. Карчева Г.Т. Ефективність функціонування та перспективи розвитку банківської системи України / Ганна Тимофіївна Карчева; НАН України, Ін-т екон. та прогноз. – К., 2012. – 520 с.
2. Толчин К. В. Об оценке эффективности деятельности банков / К. В. Толчин. – Деньги и кредит. – 2007. - №9. – С. 58–62.
3. Коваленко В. В. Стратегічне управління фінансовою стійкістю банківської системи: методологія і практика: монографія / В. В. Коваленко. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – 228 с.
4. Efficiency versus effectiveness in business networks. *Journal of Business Research*, 1(59), 1124–1132. Mouzas, S., & Ford, D. (2006)
5. Бізнес-словник: економіка, фінанси, банки, інвестиції, кредити : англо-укр.; понад 12 500 термінів / [уклад. С. Я. Єрмоленко, В. І.Єрмоленко]. – К. : Школа, 2002. – 720 с.
6. Фітас Н.Ю. Сутність поняття «ефективність банківської діяльності» / Н.Ю. Фітас. – Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Збірник наукових праць, 2012. – С. 282–288.
7. Ячменьова В.М. Ефективність управління діяльністю промислового підприємства та діагностика загроз: монографія / В.М. Ячменьова, М.В. Височина, О.Й. Сулима. – Сімферополь: ВД АРІАЛ, 2010. – 472 с.

8. Друкер Питер, Эффективное управление. Экономические задачи и оптимальные решения / Пер. с англ. М.Котельниковой. – М.: ФАИР-ПРЕСС, 2003.
9. Грішнова О.А. Економіка праці та соціально-трудова відносина: Підручник. – 5-те вид., онов. Зат-верджено МОН / О.А. Грішнова – К., 2011. – 390 с.
10. Економічна енциклопедія: В 3 т. Т. 1 / Редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Вид. центр «Академія», 2002. – 950 с.

Рецензент: д-р екон. наук, проф. О.А. Карлова, Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова, м. Харків.

Автор: ПОГОРЕЛЕНКО Наталія Петрівна
кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри банківської справи ХІБС УБС НБУ, Київ, докторант
E-mail: pogorelenko@inbox.ru

Автор: ГАДЕЦЬКА Світлана Вікторівна
кандидат фізико-математичних наук, доцент, завідувач кафедри математики ХІБС УБС НБУ, Київ
E-mail: svgadetska@mail.ru

Автор: ПИЛИПЧУК Денис Сергійович
студент 2 курсу економічного факультету, напряму підготовки «Фінанси і кредит», професійного спрямування «Банківська справа» ХІБС УБС НБУ, Київ
E-mail: bigden-85@mail.ru

СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К ПРОВЕДЕНИЮ АНАЛИЗА ЭФФЕКТИВНОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ

Н.П. Погореленко, С.В. Гадецька, Д.С. Пилипчук

В работе рассмотрено понятие «эффективности деятельности банковских учреждений» как основа их качественного функционирования, акцентировано внимание на анализе основных показателей эффективности банковской деятельности. Средствами детерминированного факторного анализа выполнен анализ деятельности отдельных украинских банков (представителей каждой группы по классификации Национального банка Украины) с последующим сравнением полученных результатов с аналогичными показателями банковской системы Украины в целом.

Ключевые слова: банки, анализ, рентабельность, эффективность.

MODERN APPROACHES FOR THE ANALYSIS OF THE BANKING SYSTEM EFFICIENCY

N.P.Pogorelenko, S.V. Gadetska, D.S. Pylypchuk

The paper considers the notion of «efficiency of banking institutions» as the basis of their high-quality operation, also focused on the analysis of the main indicators of the efficiency of the banking business. Deterministic factor analysis means the analysis activities of some Ukrainian banks (representatives of each group according to the classification of the National Bank of Ukraine) and then comparing the results obtained with those of the banking system of Ukraine as a whole.

Keywords: banks, analysis, profitability, efficiency.